

TRUMP: DE NIEUWE SAVONAROLA

Een vergelijkend onderzoek naar de politieke strategie van 'The Donald' en Fra Girolamo

Over een paar dagen vindt het meest besproken politieke evenement van 2016 plaats: de Amerikaanse presidentsverkiezingen. Voor de Republikeinen strijdt Donald Trump om de zetel in het Witte Huis. Kijkend naar diens uitgekende verkiezingsstrategie ziet de goede geïnformeerde historicus overeenkomsten met een andere bekende populist: de radicale monnik Savonarola.

Daan van Leeuwen
is redacteur van Kleio.

In mei 2016 verscheen *Age of Discovery. Navigating the Risks and Rewards of Our New Renaissance* van Ian Goldin en Chris Kutarna. In dit boek wordt de Italiaanse renaissance vergeleken met onze tijd. Zowel de veertiende eeuw als de eenentwintigste eeuw is in veel aspecten te beschouwen als een historische breuk met de tijd daarvoor, aldus de auteurs. Een bijzondere parallel is er op politiek gebied aan te wijzen in de persoon van presidentskandidaat Donald Trump en de dominicaan Girolamo Savonarola (1452-1498).

POPOLO MINUTO

Net als de meeste Italiaanse steden uit de late middeleeuwen kende Florence geen feodale heerser, maar werd de stadstaat bestuurd door een gekozen raad. In de praktijk lag de macht in handen van een paar machtige families, een oligarchie van patriciërs, die zo'n vijf procent van de stadsbevolking behelsden. Deze elite vormde de *grandi*, maar waren meer bekend onder de bijnaam *popolo grasso* ('dikke mensen'). Deze patriciërsgeslachten, waarvan de familie de' Medici de belangrijkste was, gedroegen

zich in de bloeitijd van deze Italiaanse stad meer als vorsten dan als burgers. Het grootste deel van de bevolking (ongeveer zeventig procent), de *popolo minuto* ('kleine mensen'), kon niet meeprofiteren van de economische en culturele voorspoed. In die periode vestigde zich een bijzondere gelovige in de stad: Girolamo Savonarola.

De dominicaan Savonarola werd geboren in Ferrara in 1452, waarna hij werd weggeroepen uit een carrière in de medische wetenschappen door een regel uit *Genesis* – 'Verlaat Uw Land!' Vervolgens predikte hij in de jaren tachtig en negentig op de pleinen van Florence. Hij introduceerde een nieuwe manier van het brengen van Gods Woord: apostolisch, zonder de preek in te delen, zonder fraaie woorden en zonder opsmuk. Savonarola wilde weer terug naar het originele Schrift en verfoeide de gouden randen, de dogmatiek, de overdaad in de Kerk en het elitaire gedrag van de Florentijnse

stadsbestuurders. 'O priesters, o prelaten van de Kerk van Christus, doe afstand van uw beneficies die u niet rechtvaardig geniet, doe afstand van uw luxe, uw schitterende feesten en banketten,' aldus Savonarola. Het was het voorland van de Reformatie die twintig jaar later zou uitbreken. Savonarola liet in zijn preken twee zaken duidelijk naar voren komen: zijn afschuw van de politiek van het materialisme van de Kerk en de Florentijnse moraal van oneerlijkheid, schijnheiligheid en corruptie. In het politieke bewegen van Trump zien we dezelfde tendens als in de uitspraken van Savonarola. Trump probeert ook de economische of sociale achtergestelden te betoveren met preken en legt de oorzaken van alle onrechtvaardigheid bij de blunders en (morele) corruptie van de huidige leiders. Zijn preken zijn demagogische pogingen tot moddergooien waarbij vooral een schuldige moet worden aangewezen. Want zowel het 'Firenze' van Savonarola als 'The States' van Trump staan onder druk. In dat opzicht zien beide heren zich dan ook als de profeet die voor betere tijden kan zorgen.

VREUGDEVUUR VAN DE IJDELHEDEN

Savonarola hield zijn toehoorders, die in de jaren negentig van de vijftiende eeuw in aantal sterk toenamen, voor dat hij door God gezonden was om in een tijd van spirituele armoede de wens van de Heer door te voeren en de Florentijnen te behoeden voor apocalyptische taferelen. In een periode dat het zowel op religieus als op politiek gebied onrustig was in Italië was een teken van God meer dan welkom. De monnik wordt op zijn wenken ►

Links: Schilderij van het ophangen en verbranden van Savonarola. Onbekende schilder, 1498. Museo Nazionale di San Marco. Onder: Zicht op Florence. Foto: Daan van Leeuwen.

Rechterpagina
boven: Savonarola roept op tot het 'vreugdevuur van de ijdelheden'. Schilderij uit 1879 door Ludwig von Langenmantel. Rechts: Een grote steen op het Piazza della Signoria in Florence markeert de executieplaats van Savonarola. Er staat: 'Hier werd met zijn broers Domenico Buonvicini en Silvestro Maruffi op 23 mei 1498 na een oneerlijk vonnis Girolamo Savonarola opgehangen en verbrand. Deze plaquette werd ter herinnering vier eeuwen later geplaatst.'

bediend. Op 5 april 1492 werd de Duomo, de prachtige kathedraal met zijn wereldberoemde façade van groen-wit marmer, getroffen door de bliksem, en Savonarola predikte: 'Aanschouw, hoe plotseling en snel het zwaard van de Heer toeslaat.' Uiteindelijk lukte het de dominicaan, met steun van de Franse koning Karel VIII, in 1494 het Medici-machtsbolwerk omver te werpen en sociale hervormingen door te voeren. Wat volgde waren 'publieke purificaties' en de invoering van radicale wetten – onder meer tegen homoseksualiteit. Ook viel hij publieke figuren aan en initieerde hij een golf aan intimidaties en vervolgingen. In hetzelfde jaar excommuniceerde paus Alexander VI Savonarola vanwege diens continue kritiek op het pausdom. Op Vastenavond 1497 mobiliseerde de profeet een volksmassa op het Piazza della Signoria en hield aldaar een 'vreugdevuur van de ijdelheden': een publieke verbranding van allerhande spullen – spiegels, portretten, beelden, immorele boeken en cosmetica – die verwezen naar ijdelheid.

In zekere zin gedraagt de Republikeinse presidentskandidaat Donald Trump zich ook als een profeet. Het doemdenken, de populistische oneliners en de psychologische opbouw van Trumps toespraken wijzen op een profetisch handelen. Vanuit het eigen geloof van sterk leiderschap doet Trump aanspraak

op de belangrijkste politieke positie van Amerika en geeft hij de kiezer het idee dat hij de huidige situatie van de Verenigde Staten kan verbeteren. Volgens Trump staat de Verenigde Staten onder druk: *We don't win anymore*. Trump stelt hernieuwd isolationisme voor: hét wapen tegen IS, tegen economisch concurrent China en tegen de immigratiestroom uit Mexico. Profeet Trump ziet het, benoemt het en behoedt zijn volk.

INFORMATIEREVOLUTIE

Savonarola was een van de eersten die gebruikmaakte van de informatierevolutie van zijn tijd: de drukpers. In tegenstelling tot de lange preken en verhandelingen waarmee anderen kwamen, schreef hij korte pamfletten die we het equivalent zouden kunnen noemen van politieke tweets. Savonarola liet ze in hoge oplagen drukken en verspreiden onder de duizenden Florentijnen om zijn boodschap aan de man te brengen. Een aantal van die goedkope drukken zijn bewaard gebleven, waardoor we een goed beeld krijgen van de standpunten van de dominicaan. Een groot deel van de preken en geschriften van Savonarola zijn opgenomen in het *Edizione nazionale delle opere di Girolamo Savonarola* en recentelijk in 2006 opnieuw uitgegeven. Hij bewees dat een (religieuze) revolutie in een nieuw tijdperk een voertuig nodig had in de vorm van de drukpers. Luther en Calvijn deden daar later ook hun voordeel mee.

Monument voor Savonarola in Ferrara, Italië.

Donald Trump geeft net als Savonarola ook veel korte geschriften uit, maar dan in de vorm van politieke tweets. Trump is mediageniek en daar is hij zich bewust van. Hij gaat bij bekende talkshows langs, doet interviews met nieuwszenders en heeft al vele boeken geschreven over het hebben van succes.

Het liep niet goed af met Savonarola. De Kerk beschuldigde hem van ketterij en uiteindelijk werd hij in de steek gelaten door een groot deel van zijn congregatie – wat voor een groot deel zat in de hoge mate van fundamentalisme dat hij predikte. Savonarola werd opgepakt en belandde op de dag voor Hemelvaart 1498 op de brandstapel. Ironisch genoeg stond deze brandstapel op dezelfde plek als waar hij jaren eerder de ‘vreugdevuren’ had aangestoken. Niccolo Machiavelli (1469-1527) was getuige van de executie en schreef in zijn *Discorsi* respectvol over de politieke erfenis van de prediker. De komende dagen en misschien wel tijdens de komende ambtstermijn zal Trump aantonen in hoeverre de historische analogie met Savonarola treffend is. De overeenkomsten zijn in ieder geval verrassend en het is voor Trump te hopen dat zijn politieke carrière niet tot het einde hetzelfde zal verlopen als die van Savonarola. ■

VERDER LEZEN

- FRIEDMAN, T., ‘We beleven een transitie als in de Renaissance’ in: *de Volkskrant* (27 juni 2016).
- GOLDIN, I., en C. KUTARNA, *Age of Discovery. Navigating the Risks and Rewards of Our New Renaissance* (New York, 2016).
- KUTARNA, C., ‘Hillary Clinton is America’s Machiavelli’ (2016) op www.time.com.
- MACHIAVELLI, N., *Discorsi. Gedachten over staat en politiek*. Vertaald, ingeleid en toegelicht door Paul van Heck (Amsterdam, 1997).
- PARKS, T., *Het medicigeld. Bankieren, metafysica en kunst in het Florence van de vijftiende eeuw* (Amsterdam, 2007).

